

Tatjana Rakar, *Razvoj cerkvenih šol v postsocialističnih družbah*, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 2007, 252 str. ISBN 978-961-235-269-1.

Navedeno delo je sad doktorske disertacije na Fakulteti za družbene vede, ki ga je avtorica opravila pod mentorstvom dr. Zinke Kolarič in je izšlo v zbirki Znanstvena knjižnica Fakultete za družbene vede. Avtorica primerjalno prikaže razvoj cerkvenega šolstva v času po padcu socialističnih ureditev v Sloveniji, na Madžarskem in na Poljskem. Pri tem se sklicuje tako na empirične podatke, ki izhajajo iz uradnih statističnih podatkov in številnih socioloških raziskav, kot na pravno ureditev, družbeno klimo in mesto verskih skupnosti v treh omenjenih državah. Knjiga je razdeljena na pet poglavij. V uvodu avtorica nakaže svoja izhodišča, stanje in potrebo po tovrstni raziskavi in postavi izhodiščno tezo, da je razvoj cerkvenih šol pogojen s kulturno-religijskimi, ekonomskimi in političnimi dejavniki. V prvem poglavju predstavi teoretska izhodišča. Cerkevne šole umesti v sektor neprofitnih organizacij, »katerih funkcija je proizvodnja javnih dobrin in storitev v splošno družbeno dobro« (9). Pri raziskovanju se avtorica omeji ob pojmu cerkvene šole na tiste, ki jih je ustanovila Rimskokatoliška cerkev, saj so prebivalci izbranih držav po tradiciji večinsko pripadniki te verske organizacije. Ob tem pozabi na dejstvo, da so po ZCP take šole katoliške in ne cerkvene. Predstavi več teorij, ki razlagajo razvoj zasebnega neprofitnega sektorja, še posebej šolskega. Ekonomska teorija išče glavni vzrok ustanav-

ljanja šol v nezmožnosti države za zagotavljanje ustreznega kvalitetnega in dovolj diferenciranega izobraževanja. Za politološko teorijo so ključni momenti za razvoj v sami politični instituciji. Sociološke teorije poudarjajo zgodovinsko-družbene pogoje pri razvoju šolstva in cerkvenih ustanov in samo potrebo Cerkev, da se družbeno legitimira. Po predstavitvi razvoja cerkvenega neprofitnega sektorja v treh izbranih državah avtorica poda tipologijo, ki jo bo uporabljala pri analizi odnosov med oblastjo in zasebnim sektorjem, kjer upošteva štiri faktorje: bližino in oddaljenost med državo in zasebnim šolstvom, odvisnost in neodvisnost, kjer je glavni kriterij javno financiranje. S tem dobi štiri modele odnosov: integrirano odvisnost, ločeno odvisnost, integrirano avtonomnost in ločeno avtonomnost.

V tretjem poglavju predstavi vlogo Cerkev (avtorica piše z malo začetnico, čeprav se je odločila, da bo uporabljala pojem le za organizacijo Rimskokatoliške cerkev). V kratkem zgodovinskem pregledu poudari dominacijo Cerkev in njenega nauka pri izobraževanju v preteklosti in konflikt z revolucionarnimi gibanji, kar je vodilo k laicizaciji šolstva. Sodobno vprašanje katoliškega šolstva je predvsem razumevanje pravice staršev do vzgoje otrok v skladu z njihovim verskim prepričanjem. Avtorica se postavi na stran tistih, ki to pravico razumejo pasivno; država ni dolžna na lastne stroške staršem omogočiti izbire vzgoje v skladu z verskim prepričanjem, pustiti pa mora pravico, da to lahko storijo sami. Ob statističnem prikazu stanja cerkvenega šolstva v Evropi navede tudi cerkvene razloge za ustanavljanje

izobraževalnih ustanov: zgodovinske, kulturne, potrebo po celostnem izobraževanju, tržne in evangeljske. Tega ne navede po cerkvenih dokumentih in iz življenja ustanov, ampak uporabi sekundarne vire.

Četrto poglavje prinaša obširno primerjalno raziskavo o stanju osnovnega in srednjega šolstva v Sloveniji, na Madžarskem in na Poljskem. Pri vsaki državi navede zakonodajne okvire, umeščenost v šolski sistem, financiranje in nadzor. Potem umesti v prej omenjeno tipologijo posamezno državo. Tako sta Poljska (po letu 2000, ko je bila sprejeta nova šolska zakonodaja in omogočeno financiranje zasebnega šolstva preko 50%) in Madžarska umeščeni v tip integrirane odvisnosti, kjer je vloga cerkvenih šol komplementarna in suplementarna in gre za odvisnost od države (več kot 50% javno financiranje) in bližino. Pri Sloveniji gre za ločeno odvisnost, saj je vloga cerkvenih šol le komplementarna, hkrati pa so javno financirane. Nadaljnja analiza prikaže tudi razmerje med cerkvenimi in drugimi zasebnimi šolami v omenjenih državah, kjer razen na Poljskem prevladuje katoliško šolstvo. K številu šol avtorica doda tudi število učencev, dijakov in procentualni delež učiteljev. Primerjava pokaže, da je na število otrok v zasebnem šolstvu zaposlenih več učiteljev kot v javnem sektorju.

V petem poglavju uporabi prej ugotovljene podatke za raziskovanje vzrokov razvoja cerkvenega šolstva, saj se je pokazalo, da je to najbolj razvito na Madžarskem in najmanj na Poljskem. Avtorica išče razloge v treh različnih dejavnikih. Prvi je kulturno-religijski, ki se kaže v deležu religiozne populacije, vloge Cerkve v javnih šolah in odnosu

državljanov do nje. Drugi dejavnik je ekonomski, ki je obsežen v stopnji in sistemu javnega financiranja. Tretji je politični dejavnik, ki je posledica odnosa med državo in Cerkvijo ter programom vladajočih strank. Avtorica razume razloge ob razlagi različnega razvoja cerkvenega šolstva v prepletu vseh treh dejavnikov, čeprav se nagiba k večji vlogi političnih dejavnikov, kjer so le v Sloveniji prevladovale leve od Cerkve neodvisne stranke in »zato se je tam zaenkrat uspelo ohraniti načelo ločenosti cerkve od države« (191).

V zaključku povzame celotno razpravo in jo znova vrne k njenim temeljnim ciljem, ki se po njenem mnenju lotevajo ideološko zelo občutljivih vprašanj. Zaključni: »Menim, da je Slovenija s svojo politiko, tako na področju javnega kot zasebnega izobraževanja, če se bo takšna politika ohranila tudi v prihodnje, edina izmed obravnavanih držav, ki lahko dolgoročno zagotovi pravico do svobodne izbire izobraževanja v skladu z verskim prepričanjem« (209).

Obsežna primerjalna analiza postreže z mnogimi zanimivimi podatki, ki kažejo na vlogo Cerkve pri splošnem izobraževanju. Z druge strani avtorica razkrije strah t. i. laične družbe, da bi se Cerkev polastila šolstva in s tem vsiljevala svoje vrednote. Ob tem pozabi predstaviti 'ideologijo' nevtralne šole in pozitivne izkušnje, ki jih lahko ponudijo delujoče katoliške šole pri nas. Čeprav upošteva iniciativo Cerkve pri ustanavljanju šol, tega ne stori s preučevanjem cerkvenih dokumentov in vključevanju samih karizem, ki so temeljni razlogi za ali proti takemu delu znotraj verske skupnosti. Ob tem bi avtorici lahko služili številni strokovni

pregledi in letna poročila naših katoliških šol. Kljub temu delo, še posebej na primerjalno-sociološkem področju prinaša dobro izhodišče za

razumevanje razvoja katoliškega šolstva.

Janez Vodičar